

Yayın Geliş Tarihi: 08.04.2019
Yayına Kabul Tarihi: 23.10.2019
Online Yayın Tarihi: 05.06.2020
http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.550943

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 22, Sayı: 2, Yıl: 2020, Sayfa: 739-762
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

OSMANLI SON DÖNEMİNDE ADAM ÖLDÜRME SUÇU VE SORUŞTURMA USULLERİ

İbrahim YILMAZ*

Öz

Bu çalışmada, Osmanlı son döneminde meydana gelen adam öldürme suçları ve bu suçlar aydınlatılırken takip edilen süreçler incelenmektedir. Çalışma genel olarak XIX. yüzyıl ikinci yarısı ile XX. yüzyıl başlarını kapsamakta olup Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi belgeleri, ikinci el kaynaklar ve dönemin mesleki bir dergisi olan Polis Mecmuası'ndan faydalanılmıştır. Benzer çalışmalarda ülke geneli veya herhangi bir vilayetteki genel asayiş durumu incelenip suçların sayısı ve sebeplerine yoğunlaşılırken bu çalışmada, devletin öldürme suçlarının aydınlatılarak faillerinin yakalanmasına verdiği önem ve kolluk kuvvetleriyle adli görevlilerin bu süreçte takip ettikleri usuller incelenmektedir. Çalışmanın sonunda, Osmanlı Devleti'nin öldürme suçu faillerinin hak ettikleri cezalara çarptırılmaları için hukuki alt yapıyı oluşturduğu, bu suçların maddi delillerle aydınlatılmasına büyük önem verdiği, adli ve mülki görevlilerinden de bu beklenti içerisinde olduğu tespiti yapılmıştır. Görevlilerin ise bu beklentiye cevap verme adına sıcak takip, ifade alma gibi klasik yöntemlerin yanı sıra dönemin konuyla ilgili gelişmelerini de yakından takip ederek parmak izi, fotoğraf, adli tıp hizmetleri, bazı biyolojik analizler yaptırma gibi imkanları da kullandığı ve bilirkişiler aracılığı ya da kendi tecrübeleriyle delilleri kriminalistik incelemelerden geçirdikleri ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Suç, Öldürme, Katil.

MURDER CRIME AND INVESTIGATION PROCEDURES IN THE LATE OTTOMAN PERIOD

Abstract

This study examines the murder crimes in the last period of the Ottoman Empire and the procedures followed when solving these crimes. The study covers generally the second half of XIX. century and the beginning of the XX. century. Documents from the Presidential Ottoman Archives, second-hand sources and a professional journal of the period called "Police Journal" was used in the study. While in similar studies the focus was on the number and causes of crimes after examining the general order of public in a

---

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Yılmaz, İ. (2020). Osmanlı son döneminde adam öldürme suçu ve soruşturma usulleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (2), 739-762.

*Dr., Emniyet Genel Müdürlüğü, ORCID: 0000-0002-5332-1663, ibrahim.yilmaz70@hotmail.com

country or city, this study focused on the importance attached by the state to solving crimes of murder and finding the perpetrators and the methods used by law enforcement officers and judicial agents in that process. At the end of the study, it was found that the Ottoman State had created the legal infrastructure for punishing murderers, attached great importance to the elucidation of these crimes with material evidence, and expected the same of judicial and civil agents. The responsible agents used methods including fingerprint, photography, used forensic services and some biological analyses in light of the related developments of the time as well as the traditional methods such as hot pursuit and taking statements. They also put the evidence through criminalistic examinations using experts and their own experience.

Keywords: Ottoman, Crime, Killing, Killer.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir suç olan adam öldürme, kamu düzeni ve can güvenliğinin sağlanması açısından devlet tarafından önemle takip edilmesi gereken suçlardandır. Suçun ağırlığı, kamuoyunda meydana getirdiği infial ve buna bağlı olarak toplumda oluşan olayın bir an önce aydınlatılarak failin hak ettiği cezaya çarptırılması beklentisi devletin sorumluluğunu arttırmaktadır. Bu sebeplerle öldürme suçları hukuk sistemleri tarafından en ağır şekilde cezalandırılan suçlardandır.

Suçun ağırlığı ve kamu düzeni için haiz olduğu önem adli ve mülki yetkililerin sorumluluğunu arttırmaktadır. İlk soruşturmayı yapan kolluk kuvvetleri adli makamlara şüpheden arî somut deliller sunabilmelidir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için ise en ince ayrıntıları gözetken ve dönemin imkanları dahilinde olan her türlü tekniği kullanan titiz bir soruşturma yapılmalıdır.

Bu çalışmada, Osmanlı son dönemlerinde devletin öldürme suçlarına yaklaşımı ve buna bağlı olarak olayın aydınlatılması ve fail ya da failerin yakalanması adına kolluk ve diğer görevlilerin ne tür bir tavır içerisinde oldukları, öldürme suçlarını aydınlatırken hangi usullerin kullanıldığı ve bu usullerin olayın aydınlatılmasına hangi katkılarda bulunduğu ortaya konmaya çalışılmaktadır.

OSMANLI SON DÖNEMİNDE ADAM ÖLDÜRME SUÇU

Adam öldürme anlamına gelen katl, 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda “*gerek silah ile ve gerek tasmim (zehirleme) ile ve gerek suret-i ahir ile bir şahsı idam itmektir*” şeklinde tanımlanmaktadır (Ceza Kanunname-i Hümayunu, madde 168). Zikredilen Ceza Kanunu, suçları, verilecek cezalara göre cinayet, cünha ve kabahat olarak üçe ayırmaktadır. Buna göre idam, teşhirle birlikte müebbet ya da süreli olarak kürek veya kalebentlik, ömür boyu sürgün, rütbe ve memuriyetten müebbeden atma ile medeni haklardan mahrumiyet cezalarını gerektiren suçlar cinayet olarak adlandırılmaktadır. Bir haftadan üç yıla kadar hapis, geçici olarak sürgün ve memuriyetten uzaklaştırma ile para cezası

gerektiren suçlar cünha, bir haftaya kadar hapis ve 100 kuruşa kadar para cezası gerektiren suçlar ise kabahat olarak adlandırılmaktadır (Ceza Kanunname-i Hümayunu, madde 2-5, 34). Görüldüğü gibi günümüzde katl kelimesinin karşılığı olarak kullanılan *cinayet* kelimesi, Osmanlı hukuk literatüründe katl fiilini de içine alan ağır cezalı tüm suçlar için kullanılmaktadır. Terminolojideki bu ayırmadan dolayı çalışmada *öldürme* kelimesi tercih edilmiştir.

1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunu, adam öldürme suçlarını temel olarak taammüden öldürme, gayri taammüden öldürme ve hataen öldürme olarak üçe ayırmakta ve taammüdü “*bir kimse katl fiilini ikaından (yapma) mukaddem (önce) zihninde tasavvur ve tasmim (tasarlama, kesin olarak niyetlenme) itmiş bulunmasıdır*” şeklinde tanımlamaktadır. Kanun, taammüden adam öldürenlere idam, gayri taammüden öldürenlere 15 sene kürek, hataen öldürenlere ise 6 aydan 2 seneye kadar hapis cezası öngörmektedir. Fakat gayri taammüden öldürme fiili cinayet veya cünha cinsinden bir başka suçu işlerken veya işlemek amacıyla icra edilmiş olursa ceza idama dönüşmektedir. Meşru müdafaa neticesi veya geceleyn mesken masuniyetini ihlal edenlere karşı işlenen öldürmeler ise cezadan muaf tutulmaktadır (Ceza Kanunname-i Hümayunu, madde 169-187).

Osmanlı Devleti’nde 1878’den itibaren meydana gelen suçlar polis-jandarma ayrımı yapmadan tüm vilayet sınırlarını kapsayacak şekilde ceraim-i umumiye cetvelleri adı altında aylık olarak merkeze gönderilmekteydi (Yılmaz, 2017, s. 158, 159). Bu konuya merkezi idare oldukça önem vermekte olup tutulacak cetvelleri matbu olarak yayınlayarak uygulamada birlik sağlamaya çalışmaktadır (BOA.DH.EUM.EMN.95/3; BOA.DH.EUM.ADL.2/9). 1912 yılındaki Selanik ve Bağdat vilayetleri ceraim-i umumiye cetvelleri incelendiğinde öldürme suçunun taammüden öldürme, gayri taammüden öldürme, üstsoydan birini öldürme, altsoydan birini öldürme, zehirleyerek öldürme ve öldürmeye teşebbüs başlıkları altında toplandığı görülmektedir (Yılmaz, 2017, s. 162, 163; BOA.DH.EUM.EMN.3/21). İlerleyen yıllarda değişik vilayetlerin cetvelleri incelendiğinde ise bu suç tasnifine döverek öldürme, hırsızlık kastıyla öldürme, ebeveyni öldürme, çocuk öldürme, amirin emriyle öldürme, kendini savunurken öldürme, öldürmeye yardım etme maddelerinin de eklendiği görülmektedir (BOA.DH.EUM.ADL.3/22, 19/17, 44/43). Aşağıdaki tabloda vilayetlerde birer aylık sürelerde meydana gelen öldürme suçlarından örnekler görülmektedir.

Tablo 1: Vilayetlerde Meydana Gelen Öldürme Olaylarından Örnekler

Ay	Vilayet	Öldürmenin cinsi	Faili Bilinen	Faili Meçhul	Toplam
1327 Kanun-i Evvel (1911/12 Aralık/Ocak)	Bağdat	Taammüden öldürme	4	1	5
		Gayri taammüden öldürme	0	0	0
		Zehirleyerek öldürme	0	0	0
		Üstsoydan birini öldürme	0	0	0
		Altsoydan birini öldürme	0	0	0
		Öldürmeye teşebbüs	2	0	2
Toplam			6	1	7
1328 Nisan (1912) Nisan/ Mayıs)	Selanik	Taammüden öldürme	10	2	12
		Gayri taammüden öldürme	8	0	8
		Zehirleyerek öldürme	0	0	0
		Üstsoydan birini öldürme	2	2	4
		Altsoydan birini öldürme	1	0	1
		Öldürmeye teşebbüs	4	0	4
Toplam			25	4	29
1329 Ağustos (1913) Ağustos/Eylül)	Erzurum	Taammüden öldürme	4	0	4
		Gayri taammüden öldürme	1	0	1
		Döverek öldürme	1	0	1
		Üstsoydan birini öldürme	0	0	0
		Altsoydan birini öldürme	0	0	0
		Öldürmeye teşebbüs	1	0	1
Toplam			7	0	7
1329 Kanun-i Sani (1914 Ocak/ Şubat)	Bitlis	Taammüden öldürme	5	0	5
		Gayri taammüden öldürme	3	0	3
		Döverek öldürme	0	0	0
		Üstsoydan birini öldürme	0	0	0
		Altsoydan birini öldürme	0	0	0
		Öldürmeye teşebbüs	3	0	3
Toplam			11	0	11
1330 Mart (1914 Mart/ Nisan)	Adana	Taammüden öldürme	7	0	7
		Gayri taammüden öldürme	4	0	4
		Döverek öldürme	2	0	2
		Üstsoydan birini öldürme	0	0	0
		Altsoydan birini öldürme	0	0	0
		Öldürmeye teşebbüs	2	0	2
Toplam			15	0	15
1331 Mart (1915 Mart/ Nisan)	İstanbul	Taammüden öldürme	0	0	0
		Gayri taammüden öldürme	1	0	1
		Döverek öldürme	0	0	0
		Üstsoydan birini öldürme	1	0	1
		Altsoydan birini öldürme	0	0	0
		Öldürmeye teşebbüs	1	0	1
Toplam			3	0	3
1332 Nisan (1916) Nisan/Mayıs)	İstanbul	Taammüden öldürme	2	0	2
		Gayri taammüden öldürme	0	0	0
		Döverek öldürme	0	0	0
		Öldürmeye yardım	0	0	0
		Üstsoydan birini öldürme	0	0	0
		Altsoydan birini öldürme	0	0	0
Toplam			2	0	2

1332 Teşrin-i Evvel (1916 Ekim/Kasım)	Trabzon	Taammüden öldürme	0	0	0
		Gayri taammüden öldürme	1	0	1
		Öldürmeye yardım	0	0	0
		Üstsoydan birini öldürme	0	0	0
		Altsoydan birini öldürme	0	0	0
		Öldürmeye teşebbüs	2	1	3
	Toplam		3	1	4
1334 Haziran (1918) Haziran)	Konya	Kazaen öldürme	0	0	0
		Taammüden öldürme	6	0	6
		Gayri taammüden öldürme	2	0	2
		Hırsızlık amacıyla öldürme	3	0	3
		Çocuk öldürme	0	0	0
		Anne- babayı öldürme	0	0	0
		Kendini savunurken öldürme	0	0	0
		Amirin emriyle öldürme	0	0	0
	Toplam		11	0	11
Genel Toplam			83	6	89

Kaynak: (BOA.DH.EUM.EMN.3/21; Yılmaz, 2017, s.162; BOA.DH.EUM.MTK.9/37; BOA.DH.EUM.MTK.15/25; BOA.DH.EUM.MTK.27/7; BOA.DH.EUM.ADL.3/22; BOA.DH.EUM.ADL.19/17; BOA.DH.EUM.ADL.27/24; BOA.DH.EUM.ADL.44/43).

Vilayetlerin başta nüfus olmak üzere, sosyo-kültürel yapı, ekonomik durum vb. farklılıkları, Tablo1’de görülen sayılardan yola çıkılarak öldürme olaylarıyla ilgili olarak karşılaştırmalar yapılmasını ve kesin sonuçlara ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. İstatistiklerin farklı yıl ve aylara ait olması da karşılaştırma yapmaya engel olmaktadır. Çünkü yıllara göre suç sayıları değişebileceği gibi yılın farklı aylarında da değişebilmektedir. Örneğin, Aydın Vilayetinde 1913 yılında işlenen suçlar incelendiğinde, Eylül ayında yıllık toplam suçun %13,5’i, Kanun-ı Evvel ayında ise %7,6’sı ise işlenmiştir. Bu durum devlet ve toplumun içinden geçtiği sosyal ve siyasal olaylarla açıklanabileceği gibi (Arslan, 2008, s. 43-45) özellikle tarım toplumlarında, insanların daha çok evlerinden dışarıda olduğu, üretim ve hasat sebebiyle ticari faaliyetlerin arttığı yaz aylarında suçların da artmış olabileceği şeklinde de düşünülebilir. Aydın vilayetinde zikredilen yılda en çok suç işlenen üç ayın Temmuz, Ağustos ve Eylül (yıllık toplam suçun %36,5’i), en az suç işlenen ayların ise Kanun-ı Evvel (Aralık), Kanun-ı Sani (Ocak) ve Nisan (yıllık toplam suçun %25’i) (Arslan, 2008, s. 43) olması bu tezi güçlendirmektedir.

Ceraim-i umumiye cetveli formatında olmadıkları için Tablo 1’e alınmayan belgelere göre ise Ankara vilayeti genelinde 1919 Ağustos ayında 28, aynı yılın Eylül ayında 41 (BOA.DH.EUM.AYŞ.24/111), Erzincan Sancağında Ocak 1914’te 14 (Gül, 2013, s. 19), Kudüs Sancağında R.1329 (M.1913/1914) yılında 34 (Öztop & Karasu 2017, s. 210), Bursa şehir merkezinde R.1325 (M.1909/1910) yılında 10, R.1326 yılında 8 (Yılmaz, 2019, s. 56), Aydın Vilayetinde, 1908-1916 yılları arasındaki değişik aylardan oluşan 24 aylık sürede toplam 611 (Öztop, 2014, s. 77, 79), Diyarbakir Vilayetinde 1912-1917 arasındaki yine değişik aylardan oluşan 24 aylık sürede toplam 417 (Kurtuluş, 2019, s. 42, 44) adam öldürme suçu meydana gelmiştir.

Tablo1'deki toplam 89 olaydan sadece 6'sının (% 6,7) faili meçhul kalmıştır. İstatistik tarihinden sonraki çalışmalarla bu sayının daha da aşağıya düşme ihtimali de düşünüldüğünde kolluk kuvvetlerinin oldukça başarılı oldukları anlaşılmaktadır.

ADAM ÖLDÜRME SUÇU SORUŞTURMA USULLERİ

Tablo1'de görüldüğü üzere öldürme suçunun birçok çeşidi bulunmaktadır. Ceza Kanunu'na göre bunlardan her birinin cezası da farklılık arz etmektedir. Kolluk kuvvetlerinin faili meçhul suçları araştırırken temel hedefleri elde edecekleri somut delillerle olayın ceza kanununda tarif edilen suçlardan hangisine girdiğini ortaya çıkarmak ve fail ya da faileri tespit ederek yakalamaktır.

Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla temelleri atılan bir değişim sürecine girmiştir. Bu süreçte devlet, hukuki ve idari reformlar yapmakta, çıkarılan kanunlarla suç tanımları, ceza infaz sistemleri, devletin hapisanelere bakışı değişmekte ve yeni mahkemeler kurulmaktadır. Zihni ve teorik değişimin alana yansiyarak sonuç alınabilmesi için suç ve suçlu tespit yöntemlerinin de değişme zorunluluğu doğmakta, genel olarak zanlının itirafına dayanan eski anlayışın yerine, suçla failin irtibatını kuran somut delillerin ortaya konulduğu bir usule geçilmesi gerekmektedir. Tüm bunlar için temel şart ise dönemin teknolojik imkanlarını en iyi şekilde kullanan bir polis teşkilatı ile adli tıp kurumu olmaktadır (Şen, 2008, s. 204).

Öldürme olaylarının titiz bir şekilde araştırılarak maddi delillerle aydınlatılması konusunda 13 Aralık 1905 tarihinde bir irade-i seniyye yayınlanmıştır. Söz konusu iradede özetle; suçluların takip ve ortaya çıkarılmasıyla görevli olan polislerin gerek adi, gerek siyasi adam öldürme suçlarında gerektiği şekilde tahkikat yapmadıklarından şüphelilerin maddi deliller olmadan bazı tahminlere dayalı olarak adliyeye sevk edildikleri, mahkeme heyeti kişilerin suçlu olduklarına kani olsa bile delil yetersizliğinden beraat kararı vermek zorunda kaldıkları, bu durumun potansiyel suçlulara cesaret verdiği, halbuki maddi delillerle ispat edilmiş dosyalarda verilecek mahkumiyet kararlarının suça meyilli kişilere de emsal olacağı gibi polislerin de işlerini iyi yapmadıkları töhmetinden kurtulacakları, bundan böyle tahkikatların maddi delillere dayandırılması için gerekli çalışmaların yapılması emir buyurulmaktadır (BOA.Y.PRK.ZB.36/34).

Arşiv kaynakları incelendiğinde, devlet hiyerarşisi içerisinde asayiş hizmetleriyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan tüm birim ve makamların öldürme suçu karşısında oldukça duyarlı oldukları görülmektedir. Polis ve jandarma birimlerinin yanı sıra savcı (müddei-i umumi), müstantik (sorgu hakimi), nahiye müdürü, kaymakam gibi görevliler bizzat olay mahalline gitmekte, olay yeri inceleme, ifade alma gibi işlemlere katılmakta, mutasarrıf ve valiler konuyu yakinen takip etmekte hatta adi bir öldürme vakasında dahi zaman zaman sadaret

makamı bilgilendirilmektedir (BOA.TFR.I.A.16/1549; BOA.TFR.I.MN.91/9061; BOA.DH.ID.62/4; BOA.DH.ŞFR.272/68).

Öldürme olaylarının önlenmesi ya da aydınlatılarak faillerinin yakalanması hususunda ihmal veya kusuru bulunduğu düşünülen görevliler, üstleri tarafından sert ifadelerle uyarılmaktadır. Manastır Vilayeti Kesriye Kazası Kaymakamlığı, 2 Eylül 1904 tarihinde Rumeli Vilayeti Şahanesi Müfettiş-i Umumiliğine yazdığı bir yazıda, kazada Panayut isimli kişinin öldürüldüğünü, katilin araştırıldığını, sonuçtan bilgi verileceğini bildirmektedir. Kaymakamlığın 11 Eylül'de tahkikatın halen devam ettiği ve henüz katilin belirlenemediğini belirten ikinci yazısı üzerine Umumi Müfettişlik, 13 Eylül 1904 tarihinde, bu gibi önemli soruşturmalarda haftalarca süründürülmesi ve suçluların yakalanamadığı şeklinde cevaplar verilmesinin adli ve mülki yetkililer ile kolluk kuvvetlerinin müsamahasından başka bir şeyle izah edilemeyeceği, bunun ise ağır mesuliyet doğuracağı, tahkikatın bir an evvel tamamlanması, failin tespit edilerek yakalanması ve sonuçtan bilgi verilmesi ifade edilmektedir (BOA.TFR.I.MN.48/4704). Yine 2 Temmuz 1906 tarihinde Selanik vilayeti Tikveş kazasının Çarşı Mahallesi'nde meydana gelen bir olayda Bulgar milletinden olup bir müddetten beri çarşıda kahvehane işleten Panu isimli kişi kahvehanesinde, müşterilerin önünde öldürülmüştür. Kaymakamlık aynı tarihte Rumeli Vilayetleri Umumi Müfettişliğine konuyla ilgili bilgi verdikten sonra polis, jandarma ve adli memurların derhal olay yerine yetişmelerine rağmen katillerin hüviyeti hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadıklarını, olayı ciddiyetle araştırmaya devam ettiklerini bildirmiştir. Merkezden Tikveş Kaymakamlığı'na 8 Temmuz'da yazılan yazıda, herkesin gözü önünde işlenen aleni bir öldürme olayının bile aydınlatılamamasının Tikveş'teki polis, jandarma ve mülki idarenin adeta yok hükmünde olduğunu gösterdiğini, faillerin meydana çıkarılamaması halinde kaymakam, jandarma komutanı ve polislerin görevden alınmalarının kaçınılmaz olduğu ifade edilmektedir (BOA.TFR.I.SL.14/11329).

Günümüz kolluk kuvvetleri suçları aydınlatmak için tarafların ifadesini alma, olay yeri inceleme, arama, teşhis, kriminal laboratuvarlardan ve adli tıp hizmetlerinden faydalanma (otopsi vb.), iletişimin denetlenmesi gibi bir takım süreçleri işletmektedirler. Osmanlı kolluk kuvvetleri de suç araştırma faaliyetlerinde zamanın imkanlarına uygun olarak bazı usuller takip etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde bu usuller incelenecektir.

Sıcak Takip

Sıcak takip terimi ile olayın meydana gelmesinden hemen sonra kolluk kuvvetlerinin en seri şekilde hareket ederek fail ya da failleri olay yerinde ya da saklandıkları ilk yerde yakalaması ve delilleri muhafaza altına alması kastedilmektedir. Delillerin, tanıkların, belki fail ya da faillerin henüz olay yerinde bulunuyor olmaları bu yöntemi oldukça önemli hale getirmektedir. Zira delillerin orijinal hallerini koruyuyor olmaları, olayın taraflarınca tanıkları etkileme imkanının olmaması, faillerin hemen yakalanmış olması gibi etmenlerle adalet en hızlı şekilde

tecelli etmiş olmaktadır. Bu tablo, potansiyel suçluların caydırılması ve kamu düzeninin sağlanması açısından da oldukça önemlidir.

11 Haziran 1913 tarihindeki Sadrazam Mahmut Şevket Paşa suikastından sonra İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesinin yapmış olduğu soruşturmadan, ulaşım ve iletişim imkanlarının oldukça kısıtlı olduğu bir dönemde Osmanlı kolluk kuvvetlerinin bu yöntemi başarılı şekilde uyguladıkları anlaşılmaktadır. Söz konusu suikastla ilgili İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesinin 12/13 Haziran gecesi (olaydan tahminen 36 saat sonra) hazırladığı ve soruşturmada o ana kadar yapılanlar hakkında Dahiliye Nezareti'ne bilgi verdiği raporda özetle şu bilgilere yer verilmektedir: Olay günü saat 10'dan sonra Sadrazam Mahmut Şevket Paşa beraberlerinde yaverleri Eşref ve Mülazım İbrahim Efendiler olduğu halde Bab-ı Aliye gitmek üzere Harbiye Nezaretinden otomobil ile hareket ettikten sonra olay yerine geldiğinde yolun bir tarafının kazılmış olması ve bir cenaze alayının da yolda bulunması sebebiyle yoluna devam edememiştir. Bu sırada Paşa'nın otomobilinin sağ tarafında bir otomobilin daha beklemekte olduğu anlaşılmış ve bu otomobilden çıkan üç kişi ile Paşa'nın otomobilinin arka tarafından gelerek bunlara katılan bir kişinin müştereken ateş etmeleri sonucu Mahmut Şevket Paşa ile yaveri Mülazım İbrahim Efendi şehit olmuşlardır (BOA.DH.SYS.119/1).

Olay anında Beyazıt Camii civarında bulunan polis memuru İsmail Hakkı Efendi, silah seslerini müteakip koşarak olay yerine yaklaştığı sırada bir şahsın Tramvay Caddesi'nden Gedikpaşa'ya inen yoldan kaçtığını görmesiyle takibe başlamış, şahsın kendisine ateş etmesiyle İsmail Hakkı Efendi de karşılık vermiş, bu sırada şahsın düşmesi üzerine polis şahsın vurulduğunu düşünmüş fakat zanlı tekrar toparlanarak kaçmaya devam etmiştir. Polis bir aralık şahsı kaybetmiş ise de orada bulunan ve şahsı gören jandarmaların yardımıyla Gedikpaşa'da bir evin tuvaletine saklanmış olarak yakalanmıştır. Tuvalette fişek ve bir şarjör bulunmuş, yandaki banyoda ise dördü henüz atılmış, biri atıldığı halde patlamamış beş kurşunun bulunduğu bir tabanca ile bir bıçak bulunmuştur. İlk incelemede şahsın Küçük Mustafa Paşalı Topal Tefvik lakaplı kişi olduğu anlaşılmıştır (BOA.DH.SYS.119/1).

Olay yerinde yapılan tahkikatta Kamile isminde 60 yaşlarında bir kadının olaya tanık olduğu anlaşılmıştır. Kamile Hanım, gördüğünde tanıyabileceği bir şahsın tabanca ile sadrazamın üzerine ateş ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca Nuri Efendi isminde bir kişi de silah sesini duyunca yakın bir kahvehaneden olay yerine geldiğini, topal bir şahsı elinde siyah saplı bir tabanca olduğu halde şaşırılmış bir halde ve kaçmak üzereyken gördüğünü ifade etmiştir. Yakalanan zanlı, Kamile Hanım ile Nuri Efendi'ye teşhis için gösterildiğinde her ikisi de kesin bir dille gördükleri şahsın Topal Tefvik olduğunu beyan etmişlerdir (BOA.DH.SYS.119/1).

Devam eden tahkikatta, olay mahallinde bulunan otomobilin olaydan sonra katilleri alarak Tramvay Caddesi'ni takiben Şehremini yoluyla Topkapı'dan dışarıya çıkararak Eyüp istikametine gittiği, Silahdarağa yolu üzerindeki han önünde motora su koymak için durduğu, şahıslardan birinin otomobilin su deposunu açtığı

sırada buharın şiddetle yükselmesiyle yüzünün yandığı öğrenilmiştir. Bu sırada Aksaray Karakolu görevlileri, Çerkez Abdurrahman'ın idaresinde bulunan bir otomobilin içinde kumarbaz Ziya lakaplı bir şahıs ile beraberinde bir kişi daha olduğu halde Beyazıt'a çıktığı ve bu otomobilin Osman Bey Gazinosu'nun karşısındaki garajda bulunabileceği bilgisine ulaşmışlardır. Söz konusu garajda yapılan incelemede Abdurrahman'ın, otomobili bırakarak arkadaşı Cevat'la beraber kaçtığı anlaşılmış, Abdurrahman'ın babası miralaylıktan atılma Hacı Nazmi'nin Vefa'daki evi arandığında Cevat isminde bir Çerkez orada yakalanmış ve sorgusuna başlanmıştır (BOA.DH.SYS.119/1).

Nazmi Bey hiçbir şeyden haberi olmadığını ifade etmiş, Cevat da benzer tavır takınarak Abdurrahman'ı görmediğini, otomobil ile birlikte gitmediğini ifade etmiş ise de Cevat'ın fes ile kapattığı alını kontrol edildiğinde şoförlerden birinin yüzünün yandığı hakkındaki bilgiyle uyumlu yaralar görülmüştür. Bu durumda Cevat'ın inkara imkanı kalmadığından itirafa başlamıştır. İfadesinde, Abdurrahman'ın otomobili ile olay mahallinde durduklarını, otomobilde şahsen tanıyorsa da isimlerini bilmediği iki şahsın bulunduğunu beyan etmiş, Ziya'nın resmi gösterildiğinde otomobildeki şahıslardan birinin bu şahıs, diğerinin de uzun boylu zayıfça bir kişi olduğunu söylemiştir. İfadesinin devamında Paşa'nın otomobili geldiğinde cenaze kalabalığı sebebiyle durmasıyla Ziya, otomobili Abdurrahman ve biraz evvel otomobile gelen kişiyle birlikte ateş ederek Paşa'yı şehit ettikten sonra dördü birlikte Aksaray-Topkapı yoluyla Kağıthane köyüne gittiklerini, orada Ziya ve arkadaşını bıraktıktan sonra otomobili garaja bıraktıklarını, Abdurrahman'ın nereye gittiğini bilmediğini, kendisinin geri döndüğünü ifade etmiştir. Ayrıca yolda buharın tesiriyle alınının yandığını da doğrulamıştır (BOA.DH.SYS.119/1).

İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi, o ana kadar yapılan sıcak takip hakkında bu şekilde bilgi verdikten sonra her ne kadar tetikçiler belirlenerek Topal Tevfik ile Cevat yakalanmış diğerleri aranmaktaysa da zanlıların bunlarla sınırlı olamayacağını, uzun zamandan bu yana planlanan bir olayla karşı karşıya olduklarını ifade etmiştir. Adı geçen zanlıların dışında bunların her zaman kumar ve umumhane işlerinde beraber buldukları kumarhaneci Kör Emin, Çerkez Nazmi ve biraderi Nuri, Ziya'nın biraderi Hakkı ile Kenan isminde bir kişinin de olayın içinde bulunduğunu, suikastı tertip ve teşvik edenin ise polis teşkilatı siyasi kısım eski müdürü Muhib'in aracılığıyla Damat Salih Hayrettin Paşa olduğunu belirtmekte, Kör Emin'in üzerinde çıkan ve Damat Salih Hayrettin Paşa tarafından verildiği anlaşılan 1.000 liralık senedin de bu şüpheleri kuvvetlendirdiğini ifade etmektedir. Raporun devamında, tahkikata devam edilmekte olduğu, ilerleyen süreçte ayrıca bilgi verileceği ifade edilmektedir (BOA.DH.SYS.119/1).

Görüldüğü gibi olay yerine yakın olan bir polis memuru olaydan hemen sonra şüphelilerden birisini suç aletiyle birlikte saklandığı yerde yakalamıştır. Diğer polis birim ve görevlilerinin de soruşturmaya katılmasıyla ikinci bir şüpheli de devam eden soruşturmada yakalanmıştır. İlk 36 saatte tanıklar belirlenmiş, olay

yeri inceleme, arama, ifade alma, teşhis gibi işlemler yapılarak olayla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan kişilerden bir kısmı yakalanmış bir kısmının ise kimlikleri belirlenmiştir. Ayrıca tetikçilerin yakalanmasının yeterli olmadığı, arkasında başka kişilerin de bulunabileceği değerlendirilerek yapılarak soruşturmayı derinleştirme kararı alınmıştır.

Sıcak takip konusuna önem verilmesine rağmen her zaman doğru şekilde uygulanamamaktadır. 11 Haziran 1910 tarihinde karakola oldukça yakın bir yerde meydana gelen bir başka öldürme olayına gerekli şekilde müdahale edilememiştir. Bunun üzerine Dahiliye Nezareti kusurları görülen komiser ve polisler hakkında soruşturma açılması talimatını vermiştir (BOA.DH.MUI.103/1).

Olay Yeri İnceleme

Olay yeri inceleme işlemi suç soruşturmasının ilk aşamalarındandır. Olayın üzerinden çok zaman geçmeden haberdar olunmuş ve olay yeri tespit edilebilmiş ise çoğu zaman suçun aydınlatılmasına en büyük katkıyı sağlamaktadır. Çünkü suçla ilgili somut deliller genellikle oradadır. Bu durumun farkında olan Osmanlı kolluk kuvvetleri de olay yeri incelemesi yapmaktaydılar.

Konuyla ilgili önemli örneklerden birisi 29 Aralık 1903 tarihinde Selanik'e bağlı Vidin kazası, Karacaabad nahiyesi, Kustaryan köyünde boğazı sıkılarak öldürülmüş halde bulunan Dimyu isimli şahısla ilgili soruşturmada görülmektedir. Söz konusu olayda soruşturmaya öncelikle mahalli yetkililer tarafından başlanılmış, muhtemelen sonuç alınamayınca Merkez Müdde-i Umumi Muavini ve Vilayet İnzibat Müfettişi 22 Ocak 1904 tarihinde Vidin kazasına gitmişler ve o zamana kadar mahalli yetkililerce yapılan soruşturmayı inceleyerek işe başlamışlardır. Soruşturmanın bu aşamasına kadar, maktulün 28 Aralık 1903 günü kendi köyünden Rudine köyüne gitmek üzere evinden çıktığı, annesine bu köyde Yusuf ve Yaşar Beylerin selamlıklarında misafir olarak kalacağını söylediği, ev sahiplerine birer çift Rudine çorabı hediye götürdüğü, bir başka yerde boğularak öldürüldükten sonra bulunduğu yere getirilip atıldığı tespit edilmiştir. Devamında ise kaza kaymakamını da yanlarına alarak adı geçen Kustaryan köyüne ulaşmışlar ve ilk olarak maktulün bulunduğu yeri incelemişlerdir. Nahiye müdürü, imam ve muhtarın da heyete katılımıyla yapılan incelemede zaten öldürüldükten sonra buraya bırakılmış ve olay tarihinden hayli vakit geçmiş olması dolayısıyla herhangi bir delil elde edilememiştir. Fakat mahallin Rudiniye köyüne 10 dakika, Yaşar ve Yusuf Beylerin konaklarına da 15 dakika mesafede bulunduğu ve doğruca gidildiğinde beylerin konağına ulaşıldığı görülmüştür. Soruşturmanın devamında şüpheliler Yusuf ve Yaşar Beylerin selamlıklarında da bir inceleme yapılmıştır. Bu incelemede Rudiniye köyünün aşağı ve yukarı isminde iki mahalleden oluştuğu, söz konusu konağın yukarı mahallenin en uç noktasında bulunduğu, haremliğin alt tarafının evlerle çevrili, selamlığın ise araziye karşı olduğu anlaşılmıştır. Rudiniye köyünün muhtarı Ahmet ve Yaşar Bey'in oğlu Mustafa hazır olduğu halde olay yeri olduğu düşünülen selamlığa girildiğinde, genişçe bir avluda, altının ahır, üstünün iki oda bir sofadan oluştuğu görülmüş, her tarafı titizlikle araştırıldığında

merdivenden çıkarken birinci odanın sofaya bakan ilk penceresinin yaklaşık bir metre ötesinde, insan boyuna eşit yükseklikte, duvar üzerinde bir insan başının şiddetle sürtüldüğüne delalet eden izler ile birkaç parmak altında kan lekeleri ve aynı hizada yine duvar üstünde kurumuş kan damlaları görülmüştür. Tecrübe edildiğinde orta boylu bir kişinin yüzü sofa ve pencereye dönük olduğu halde başının yukarıdaki lekeye denk geldiği, başı duvara dayalı olarak ağız, kulak veya başından akan kanın o istikamette damlayacağı görülmüştür. Üzerinde kan damlaları bulunan lekeli parçalar tahlil ettirilmek üzere duvardan çıkartılmıştır. Aynı şekilde sofadan alt kata inen merdivenin kapağı üzerinde katı bir maddenin yukarıdan aşağıya sürtüldüğünü düşündüren bir iz görülmesi üzerine bu parça da kesilerek alınmıştır. Ayrıca ev içerisinde yapılan araştırmada iki çift Rudine çorabı bulunmuş ve maktulün annesine teşhis ettirilmek üzere el konulmuştur (BOA.TFR.I.A.16/1549).

Belgede, olay yerinden alınan kan damlaları ve merdiven parçası üzerinde nerede, nasıl bir tahlil yaptırıldığıyla ilgili bilgi olmasa da, 21 Mart 1845 tarihli bir irade ile kurulan Polis Meclisi'ne, ölen bir kişinin ölüm sebebini belirlemek ve benzer olaylarda bilirkişi olarak görev yapmak üzere kimyager, hekim ve cerrah istihdam etme yetkisi verildiği (Sönmez, 2005, s. 264) göz önüne alınırsa bazı analizlerin yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlıda adli tıp hizmetleri, 1827' de kurulan Tıphane-i Amire ve 1832'de kurulan Cerrahane-i Amire isimli kurumların 1836'da Mekteb-i Tıbbiye ismiyle birleştirilmesi ve müfredatına Tıbb-i Kanuni dersinin konulmasıyla başlatılabilir. 1844'te ise önemli bir adım daha atılarak bir kimya laboratuvarı kurulmuştur. Bu gelişmelerin sonucu olarak 1846 yılına kadar Dersaadet'te ölüm sebebini araştırmaya sadece şer'i memurlar giderken bu tarihten sonra bu görevlilerle birlikte doktorun da gitmesi usulü kabul edildi. 1870'de yayınlanan ve Mekteb-i Tıbbiyede yapılacak analizlerin ücretini belirleyen talimata bakılacak olursa zamanına göre ileri seviyede kimyasal ve fizyolojik analizler yapılabilmektedir. Mekteb-i Tıbbiye bu alanda dünyadaki gelişmeleri de takip etmekte olup, 1906'da okulun hocalarından Cevat Bey insan ve hayvan kanlarının birbirinden ayırt edilmesi yöntemini öğrenmek amacıyla Almanya'ya gönderilmiştir. Doğal olarak dönemin polis teşkilatı da Mekteb-i Tıbbiyenin bu imkanlarından faydalanarak bazı analizler yaptırmaktadır (Bingöl, 2004, ss. 38-49).

Olay yeri incelemeyle ilgili bir başka örnek 8 Temmuz 1915 tarihinde Kudüs'te polis memuru Kamil Vehbi Efendi'nin gece devriyesinde görevliyken yakalamak istediği şeker hırsızları tarafından tabancayla vurularak şehit edilmesi olayıyla ilgilidir. Olayın duyulmasıyla Kudüs polis teşkilatı harekete geçmiş ve öncelikle olay yeri incelemesi yapılmıştır. Olay yeri Kudüs'ün güney-doğu kesiminde bulunan Megaribe kapısının olduğu alandır. Bu kapının arka tarafı Silvan köyüne ait bostanlarla çevrili, iç tarafı bahçelikten ibaret olup genellikle Silvan köyü ve şehrin doğu taraflarına gidenler tarafından kullanılan bir yoldur. Kamil Efendi'nin kapı içerisinde ayakları doğuya, başı batıya bakar şekilde sırt

üstü düştüğü görüldü. Kalpağı kendisinden 1,5 metre mesafede, sol tarafta duvar kenarına yuvarlanmıştı. Ayaklarının yanında, üzerinde 42, daha arkada ise 51 rakamı yazan iki çuval toz şeker bulunuyordu. Bunların olay esnasında failer tarafından terk edildiği anlaşıyordu. Kapının genişliği 1,5 metre, uzunluğu 4 metre kadar olup sola dönmek suretiyle dışarı çıkılabilecek şekilde duvara dayanmıştı. Etraf titiz bir şekilde incelendiğinde bir kurşunun kapının tahtasına, bir kurşunun da duvara isabet ettiği görülmüş fakat tahtaya isabet eden kurşunun sekerek ne tarafa gittiği anlaşılamamış ise de tahtada bıraktığı ize göre kapının iç tarafından atıldığı, tahtanın bir parçasını kopardığı, diğer bir kurşunun ise duvara saplanarak kaldığı görülmüştür. Kurşun çıkarılarak kontrol edildiğinde küçük çapta bir tabanca kurşunu olduğu anlaşılmıştır. Kamil Vehbi Efendi'nin tabancasının kılıfında olması silahını çekmeye fırsat bulamadığını göstermekteydi. Atılan kurşunlardan birinin göğsüne isabet ederek vücuda girdiği, diğerinin göğsündeki düşmanın alt tarafına isabet ettiği görülmüştür. Olay yeri bu şekilde incelendikten sonra ayrıca fotoğrafı da çekilmiştir (bk. Ek 1) (Polis Mecmuası, Sayı: 52, s. 304, 305).

Görüldüğü gibi her iki örnekte de öncelikle alana geniş bir perspektiften bakılarak çevresiyle birlikte tarif edilmekte, daha sonra ise detaylı incelemeye geçilmektedir. Kamil Vehbi Efendi'nin şehit edildiği olay yerinin fotoğrafının çekilmiş olması da önemlidir. Böylece olay mahalli ilk haliyle kayda alınmış, başlangıçta önemsiz görüldüğü halde soruşturmanın ilerleyen safhalarında anlamlı hale gelebilecek olan fakat zamanın geçmesiyle bozulma, silinme, kaybolma gibi risklerle karşı karşıya kalacak deliller hiç değilse fotoğrafla korunmuş olmaktadır. Olay yeri incelemenin önemli unsurlarından birisi de krokisinin çizilmesidir. Bu işlemle suçun mekanla ilişkisi kurulmakta, ifade, zabıt ve raporlarda geçen oda, ev, iş yeri, bina, sokak, cadde, meydan, mahalle vb. yerlerin birbirleriyle olan ilişkileri evrak üzerine aktarılarak görünür hale getirilmektedir. İkinci bir amaç ise olay yerini evrak üzerinde tam olarak sabitleyerek mahkeme safahatında yapılabilecek keşif esnasında doğru olarak bulunabilmesidir. 11 Haziran 1913 tarihinde meydana gelen Sadrazam Mahmut Şevket Paşa suikastıyla ilgili olarak İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesinin bir gün sonra Dahiliye Nezaretine yazdığı ve o ana kadar yapılan soruşturma hakkında bilgi verdiği raporun ekinde olay yerinin krokisi de bulunmaktadır (bk. Ek 2) (BOA.DH.SYS.119/1). Kroki incelendiğinde olay yerini ve çevresiyle olan ilişkisini net bir şekilde gösterdiği görülmektedir. Fakat hangi olayla ilgili olduğunu açıklayan bir başlığının ve sonunda çizen görevlinin imzasının bulunmaması eksiklikleri olarak görülebilir.

Bu örneklerden birinin sadrazama, diğerinin polis memuruna karşı işlenmiş olması dolayısıyla polis teşkilatının daha titiz davranarak fotoğraf çekmiş ve kroki çizmiş olma ihtimali düşünülse bile 1909'da kurulan Dersaadet Polis Mektebi müfredatında hem fotoğraf hem de kroki dersinin bulunması (Alyot, 2008, s. 814) ve dönemin mesleki bir dergisi olan Polis Mecmuası'nın 14 Ocak 1917'de yayınlanan 84. sayısında, öldürme suçlarının aydınlatılmasında fotoğraf ve

krokinin öneminin uzun uzun anlatılması (Polis Mecmuası, Sayı:84, s.486-492) bunun genel bir uygulama olduğunu göstermektedir.

XX. yüzyıl başlarında faili meçhul öldürme olaylarıyla ilgili olarak Osmanlı polisinin olay yeri inceleme işlemlerine önemli bir örnek de 31 Ekim 1916 tarihinde saat 22.00 sıralarında İstanbul Tahtakale’de Sabuncu Aris Efendi’nin mağazasındaki bekçi Mirad’ın katledilmiş olduğu olaydır. Söz konusu olay yerine öncelikle Eminönü Merkez Memurluğuna bağlı polisler intikal etmişler, olay yerindeki ilk izlenimde parmak izlerinin olabileceği anlaşılınca dönemin polis teşkilatının artık parmak izi teknolojisini kullanmaya başlamış olması dolayısıyla İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi Daktiloskopi (iz, parmak izi) Dairesi görevlileri davet edilmiştir. Parmak izi görevlileri, üç kattan oluşan binanın sokak kapısından itibaren parmak izi bulunabilecek olan kapılar, merdiven korkulukları, maktulün bulunduğu odadaki eşyalar gibi yerlerde titiz bir delil araştırma faaliyetine başlamışlardır. Maktulün bulunduğu odada, üzeri tozla kaplı beyaz bir mukavva üzerinde bir şahsın sağ ve sol ayaklarının birer izi görülmüş ve o sırada olay yerinde bulunan müdde-i umumi muavininin talebi üzerine ayak izleri incelendiğinde uzunluklarının 26, genişliklerinin 10 santimetre olduğu anlaşılmıştır. İncelemenin devamında, maktulün yanında olması gereken lambanın odada bulunmadığı anlaşılmış, yapılan araştırmada aşağı katta olduğu görülmüştür. Lamba şişesi üzerinde yapılan incelemede bir sağ elin temasından hasil olan baş, orta ve adsız parmakların izleriyle şahadet parmağının ikinci kısmının izi kana benzeyen renkte tespit edilmiştir. Bu izler, maktulün sağ elinin parmaklarıyla karşılaştırıldığında uyuşmadığı görülünce başka bir kişiye ait olduğu anlaşıldı ve söz konusu şişe gerekli incelemeler için daireye götürüldü (Polis Mecmuası, Sayı: 81, s. 419-421).

Otopsi

Osmanlı Türkçesinde *feth-i meyyit* ya da *teşrih* olarak ifade edilen otopsi (Devellioğlu, 1986, s. 313, 1319) ölüm sebebini tespit etmek amacıyla yapılan işlemdir. Böylece maktulün ölümüyle failin hareketi arasında illiyet bağı olup olmadığı ortaya çıkarılma hedeflenmektedir. 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunname-i Hümayunu’ndaki “*maktulün cesedini ihfa* (gizleme) *veyahut hükümete haber virmaksizin ve keşf olunmaksizin defn iden kimse bir aydan bir seneye kadar habs olunur ve bir mecdiye altundan beş mecdiye altuna kadar ceza-i nakdi alınır*” hükmü maktulün cesedinin kontrolden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır (Ceza Kanunname-i Hümayunu, madde 176) Fakat bu kontrol her durumda otopsi anlamına gelmemekte, bazen ölü muayenesi, ya da dış muayene denilebilecek olan cesedin haricen muayenesinin yeterli olabildiği uygulamadaki örneklerden anlaşılmaktadır (Yüksel, 2010, s. 321).

8 Ağustos 1903 tarihinde Manastır vilayetinde ölümü şüpheli bulunan jandarma efradından Hilmi bin Hüseyin’in, aralarında askeri tabiplerin de

bulunduğu dört kişilik doktor heyeti tarafından düzenlenen otopsi raporu aşağıdaki gibidir.

“Manastır Jandarma Efradından Hilmi bin Hüseyin

Balada kendisi muharrer jandarma neferi Hilmi bin Hüseyin’in muayene-i tibbiyesi bilicra seneen 35 raddelerine karib (35 yaşlarında) kuvveil bünye (bünyesi kuvvetli) sagiravil mizaç (küçük yaratılışlı) olup vücudunun hiçbir tarafında asar-ı cebriye müşahade idilmeyüp yalnız nahiye-i tahtel fekkiye-i (alt çene tarafında) esirenin üzerinde .... enseye 10 santimetre tulunda (uzunluğunda) alet-i raziyeden (kesmez alet) husule gelme üç adet sech (derisini, kabuğunu soyup sıyırma) mevcut olduğu gibi kafanın kısm-ı mütevassıtasında (ortasında) dahi yine alet-i raziyeden mütehassıl diğer bir eser-i darp sathı mevcut olduğu taraf-ı acizanemizden müşahade idilmiş olmağla işbu bir kıta raporumuz bittanzim takdim kılındı” (BOA.TFR.I.MN.15/1421).

Olay Yeri İnceleme başlığında bahsedilen, 8 Temmuz 1915 tarihinde Kudüs’te polis memuru Kamil Vehbi Efendi’nin şehit edilmesi olayında ortalığın ağarmasıyla savcı, sorgu hakimi ve belediye doktorunun olay yerine gelmesiyle Kamil Efendi’nin naaşı üzerinde yapılan keşfin (harici muayene) yetersiz kalacağı kanaati üzerine otopsi yapılmak üzere hastaneye nakledilmiştir. Yapılan otopside isabet eden kurşunun göğüsteki büyük atardamarı parçalayarak vücut içinde kaldığı görülmüş ve bulunduğu yerden çıkartılmıştır (Polis Mecmuası, Sayı: 52. s.305).

Otopsi konusunda verilebilecek üçüncü örnek 31 Ağustos 1918 tarihinde Konya’da bir olaya müdahale etmeye çalışırken şehit edilen polis memuru Abdullah Efendi’yle ilgilidir. Söz konusu olayda, gece vakti Alman askerlerin kaldığı handan gelen yardım çağrısı üzerine hana giren Abdullah Efendi çıkan olayda şehit olmuştur. Yapılan otopside Abdullah Efendi’nin başına tüfek dipçığı veya benzer bir maddeyle vurulması sonucu kafasında oluşan yaralar sebebiyle vefat ettiği anlaşılmış ve otopsiye başlamadan önce fotoğrafı da çekilmiştir (bk. Ek 3). Zikredilen han içerisinde, Alman askerlerinden birinin yatağı altına gizlenmiş olarak bulunan tüfeğin dipçığının kırılmış ve kırılan yerlerde kan izlerinin bulunmuş olması önemli bir delil teşkil etmiştir. Osmanlı topraklarında suçla karışan Alman askerlerinin Alman Divan-ı Harbi’nde yargılanmasını hükme bağlayan kararnameye göre soruşturmada elde edilen deliller ilgili mahkemeye gönderilmiş ve dört Alman askerinden birisi sekiz sene kürek, diğerleri ise bir ile beş sene arasında hapis cezaları almışlardır (Yılmaz, 2011, ss. 69-71).

Kriminalistik İncelemeler

Kriminalistik, toplanan maddi delillerin incelenmesi suretiyle suçun aydınlatılarak failin belirlenmesi tekniğidir. Günümüzde bu işlem delilin niteliğine göre laboratuvar ortamlarında ya da bilirkişiler tarafından yapılabildiği gibi kolluk kuvvetleri de tecrübelerine dayanarak bazı sonuçlara ulaşabilmektedirler.

Osmanlıda da toplanan deliller çeşitli değerlendirilme süreçlerinden geçmektedir. Bu süreçler bazen teknik bilgiyi gerektirmekte, bazen de mesleki tecrübeye dayalı olarak gerçekleşmektedir. Örneğin, 31 Ekim 1916 tarihinde Sabuncu Aris Efendi'nin mağazasındaki bekçi Mirad'ın katledilmesi olayında deliller toplandıktan sonra, zanlı olarak yakalanan Manu isimli kişinin ayak izleri olay yerinden alınan ayak izleriyle karşılaştırıldığında çok büyük oranda uyduğu görüldü. Ayrıca Manu'nun parmak izleriyle olay yerindeki şişe üzerinden alınan parmak izleri fotoğrafla büyütülerek teknik olarak incelendiğinde, şişe üzerindeki izlerin kavuşma ve kesişme noktalarıyla teşkil ettiği açılar sağ el başparmağının 15, orta parmağının 10 (bk. Ek 4) ve adsız parmağının 10 değişik noktası Manu'nun sağ elinin aynı parmaklarındaki noktalara tamamen mutabık olduğu görülmüş böylece failin Manu isimli kişi olduğu tespit edilmiştir (Polis Mecmuası, Sayı: 81, s.419-421).

Olay yerlerinde bulunan mermi çekirdekleri ve boş kovanların incelenmesinden de bazı sonuçlara ulaşılmaktadır. 2 Temmuz 1906 tarihinde Tikveş'te Panu isimli kahvecinin kimliği meçhul kişilerce öldürüldüğü olayda, olay yerinde bulunan kurşunlar polis ve jandarma görevlilerince incelendiğinde, bölgede siyasi amaçlarla faaliyette bulunan komite mensuplarınca kullanılan *Nağan* tabancalarından atıldığı belirlenmiştir (BOA.TFR. I.SL.14/11329).

Bu konudaki önemli örneklerden birisi ise Bartın'da yaşanmıştır. 27 Mayıs 1916 tarihinde gece saat 02.00 sıralarında, Komiser Hasan Şükrü ve Komiser Muavini Galip Efendi, duydukları silah sesleri üzerine sesin geldiği yere doğru yaklaştıklarında, zanlıların üzerlerine ateş etmeleri sonucunda Hasan Şükrü Efendi şehit olmuş, Galip Efendi ise bacaklarından yaralanmıştır. Yapılan soruşturmada Tahsin, Arif ve Mehmet isiminde üç kişinin, Bartın Kırtepe mevkiinde ikamet eden Hatice isimindeki fahişenin evine gelecek olan bir kereste tüccarını soymak için silahlı olarak olay yerine geldikleri, rastgele ateş etmeleri üzerine olay yerine gelen Hasan Şükrü ve Galip Efendilerin üzerlerine de ateş ederek olayı işledikleri anlaşılmıştır. Zanlıların ev ve işyerlerinde yapılan aramada bir tüfek, bu tüfeğe ait 9 dolu, 15 boş fişek ve iki tabanca ele geçirilmiştir. Tüfek ve fişekler bilirkişi marifetiyle incelenerek dolu olan fişeklerin içinde yuvarlak birer kurşun olduğu, Hasan Şükrü Efendi'nin vücudundan çıkarılmış olan kurşun bu tüfeğin kurşunlarıyla karşılaştırıldığında tamamen benzeştiği, tüfeğin de yakın bir tarihte birden çok kez ateşlendiği anlaşılmıştır. Ayrıca tabancalar tüfekçi ustalarına incelettirildiğinde, bu tabancalarla son 5, 6 gün zarfında birçok defa atış yapıldığı ve Galip Efendi'nin bacaklarından çıkarak yere düşen kurşunun da bu tabancalarda kullanılan kurşunlardan olduğu belirlenmiştir (Polis Mecmuası, Sayı: 72, s. 209-213).

Kriminal inceleme yapılan olaylardan birisi de bir rahibin öldürülmesiyle ilgilidir. 16 Eylül 1905 günü Kosova vilayeti Köprülü kazasından trene binerek Karasku istasyonunda inip görevli olduğu Çiçova-i Zir köyü manastırına gitmek isteyen rahip Pop Lifer'un öldürülmesiyle ilgili yapılan soruşturmada, tanıklar

olayı rahiple birlikte trenden inen asker elbiseli, tüfekli kişilerin işlediğini ifade etmişlerdir. Soruşturma çevrede bulunan askeri birliklerden olay günü Karasku istasyonuna seyahat edenler üzerinde yoğunlaşırken, rahibin yanında bulunan gümüş saat ve 800 kurşun üzerinden çıkmaması olayın gasp amacıyla yapıldığını düşündürmekteydi. Maktulün keşif yapılmadan defnedildiğinin anlaşılması üzerine kabir açılarak sorgu hakimi ve belediye doktoru tarafından yapılan keşifte cesette iki kurşun ve yedi bıçak yarası olduğu belirlenmiş ve bir kurşun çıkarılmıştır. Çıkarılan kurşun, Erkan-ı Harbiye Reisi, bir tüfekçi esnafı ve askeri tüfekçilerden oluşan heyet tarafından incelenerek bir rapor düzenlenmiştir. Raporda, kurşunun küçük çapta bir tabanca kurşunu olduğu tespit edilmiştir. Halbuki dönemin askerleri tabanca taşımamaktadır. Böylece askerler üzerindeki şüphe tamamen kalkmasa da tahkikatın yönü değişmiştir (BOA.TFR.I.KV.109/10899).

İfade ve Teşhis

Günümüzde tanık ifadeleri genellikle mümkün olan ilk anda alınmaya çalışılırken şüpheli ifadeleri soruşturma ile ilgili işlemler tamamlanıp deliller toplandıktan sonra alınmaktadır. Bu işlemin soruşturmanın son safhası olmasında hukuki zorunlulukların yanı sıra ifadenin aynı zamanda savunma hakkı olmasından dolayı son sözü şüpheliye verme, toplanan deliller dolayısıyla şüpheliye gerçekleri değiştirme imkanı bırakmama gibi sebepler de bulunmaktadır. Arşiv belgeleri incelendiğinde, Osmanlıda da şüphelinin ifadesi genellikle soruşturma sonuna bırakılmakta, yine günümüzle benzer şekilde şüphelinin kolluk ve savcılıkta alınan beyanına *ifade*, mahkemede alınan beyanına ise *istintak* (sorgu) denmektedir. Bu konuda belirtilmesi gereken terimlerden birisi de *isticvap* kavramıdır. Sözlükte “*sorup cevap alma, cevap alma maksadıyla söyletme*” (Develioğlu, 1986, s. 544) anlamlarına gelen bu kelime uygulamada, genellikle şüphelinin ilk yakalandığında konuyu anlamak adına soru-cevap şeklinde yapılan ve yazıya geçirilmeyen görüşme anlamına gelmektedir. Fakat olayın mahiyeti yada isticvabı yapılan kişinin olaydaki rolüne göre yazıya geçirildiği de olmaktadır (BOA.TFR.I.A.16/1549; BOA.TFR.I.KV.109/10899; Polis Mecmuası, Sayı: 52 s.304; BOATFR.I.SL.14/11329).

Aşağıda, Harem-i Hümayunda H.1305 (M.1887/88) yılında meydana gelen fakat belgede tam tarihi bulunmayan bir öldürme olayıyla ilgili nöbetçi Hüseyin bin Mehmet’in ifadesi bulunmaktadır.

“5. Alayın 2. Taburunda 4. Bölükte 13. Onbaşıda 1. Nefer Çorumlu Molla Halil oğlu Hüseyin bin Mehmet’in ifadesi

Vukuat gecesi Harem-i Hümayun kapısında birden ikiye kadar nöbette idim. Arkadaşım Mehmet idi. Nöbete girdikten tahminen yarım saat sonra evvela Baş mabeynci yalnız olarak Harem-i Hümayun kapusundan içeri girdi. Arkasından bir iki dakika sonra uzun boylu zayıf tertip iki harem ağası daha girdi. Bunlardan bir

çayrek kadar sonra katil Nedim girdi. Başka giren çıkanlar oldu fakat farkında değilim. Bu ifadenin doğru olduğuna yemin iderim. Katil Nedim'in her ne kadar en sonra girdiğini beyan ittim ise de Başmabeynci ile Harem Ağalarından evvel veya sonra girdiğinin farkında değilim. Parmak basmıştır” (BOA.Y.PRK.AZN.3/28).

İfade incelendiğinde soru-cevap olmadan, nöbetçi gördüklerini anlatmış, yemin ederek ve sonunda parmak basarak bitirmiştir. Belge incelendiğinde diğer nöbetçi Mehmet'in de ifadesinin benzer şekilde alındığı, fakat ifadesinin sonunda “*mührü olmadığından ve yazı bilmediğinden parmak basmıştır*” cümlesinin olduğu görülmektedir. Aynı konuda ifadesi alınan müezzin İbrahim Efendi ise ifadesini mührünü vurarak bitirmiştir (BOA.Y.PRK.AZN.3/28).

Kişilerin beyanına dayandığı için çalışmada ifadeyle birlikte işlenen bir diğer işlem ise teşhis. Teşhis, tanıkların kişileri suç işlerken veya kaçarken görmelerine rağmen açık kimliklerini bilmediklerinden görevlilere beyan edemedikleri durumlarda, yakalanan şüphelilerin kendilerine gösterilmesiyle şüphelinin kimliğinin tespiti işlemi olup Osmanlıda da soruşturmalarda kullanılan bir yöntemdir. Sadrazam Mahmut Şevket Paşa suikastında yakalanan zanlı tanıklara, zanlılardan Ziya'nın fotoğrafı ise yine zanlılardan olup yakalanan Cevat'a gösterilerek teşhis ettirildiğinden yukarıda bahsedilmişti. 16 Nisan 1916 tarihinde ise Ohri kazası Taşmeronişte köyünde, Bulgar cemaatinden üç kişinin öldürülmesi ve bir kişinin yaralanması olayında köy halkından Epir isimli kişinin, katillerin İslam ahalisinden olduğunu şahsen görse tanıyabileceğini ifade etmesiyle söz konusu köye komşu olan üç Müslüman köy geceleyin ablukaya alınarak silah taşıyabilecek tüm kişiler teşhis için Epir'e gösterilmiş fakat teşhis yapılamamıştır (BOA.TFR.I.MN.91/9061).

SONUÇ

Osmanlı idaresi öldürme suçlarının kamu düzeni açısından önemli bir tehdit olduğunun farkındadır. Ceza kanununa taammüden öldürmeler için idam, gayri taammüden öldürmeler için 15 sene kürek cezası konulması, bu suçların takibinde en küçük ihmali görülen görevliler hakkında hemen soruşturma açılması, suçun aydınlatılamaması halinde kaymakam da dahil olmak üzere kolluk görevlilerinin görevden alınacağına ifadesi bu farkındalığın sonucudur. İdare, bu tür olaylarda failin hemen olay yerinde, bu yapılamadığı takdirde en kısa sürede yakalanarak adli makamlara teslimini talep etmektedir. Kolluk görevlileriyle birlikte, savcı, hakim, kaymakam, nahiye müdürü gibi adli ve mülki yetkililerin de bizzat soruşturmaya katılmaları idarenin beklentileriyle ilgilidir. Ayrıca soruşturmaların ifade gibi her zaman değişebilecek unsurlar yerine somut delillere dayandırılması için irade-i seniyye çıkarılması bu konudaki kararlılığın ifadesidir.

İdarenin öldürme suçları karşısındaki bu kararlı tutumu tüm adli ve mülki görevlilere de yansımış durumdadır. Suçların en kısa sürede ve hiçbir şüpheye yer

bırakmayacak şekilde maddi delillerle aydınlatılmasına büyük önem verilmektedir. Bu amaca ulaşmak için ise günümüzde de temel soruşturma usullerinden olan sıcak takip, olay yeri inceleme, adli tıp hizmetleri ve parmak izi teknolojisinden faydalanma, elde edilen delilleri kriminal incelemelerden geçirme gibi süreçler işletilmektedir.

Öldürme suçlarının aydınlatılmasında kullanılan fotoğraf, parmak izi, adli tıp, kimyasal analizler gibi hizmetler, görevli birimlerin dönemin son yeniliklerini yakinen takip ettikleri göstermektedir. Tüm bu süreçlerin sonunda öldürme suçlarının çok büyük oranda aydınlatılarak faillerin adli makamlara teslim edildiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BOA. (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi) DH. (Dahiliye Nezareti) EUM. (Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti) ADL. (Takibat-ı Adliye Kalemi Evrakı) 2/9, 3/22, 19/17, 27/24, 44/43.

BOA.DH.EUM.EMN. (Emniyet Şubesi Evrakı) 3/21, 95/3.

BOA.DH.EUM.MTK. (Muhaberat ve Tensikat Müdüriyeti Evrakı) 9/37, 15/25, 27/7.

BOA.DH.EUM.AYŞ. (Asayiş Kalemi Evrakı) 24/111.

BOA.DH.ID. (İdare Evrakı) 62/4.

BOA.DH.MUI. (Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı) 103/1.

BOA.DH.SYS. (Siyasi Kısım Evrakı) 119/1.

BOA.DH.ŞFR. (Şifre Evrakı) 272/68.

BOA.TFR.I.A. (Rumeli Müfettişliği Sadaret Evrakı) 16/1549.

BOA.TFR.I.KV. (Rumeli Müfettişliği Kosova Evrakı) 109/10899.

BOA.TFR.I.MN. (Rumeli Müfettişliği Manastır Evrakı) 15/1421, 48/4704, 91/9061.

BOA.TFR. I.SL. (Rumeli Müfettişliği Selanik Evrakı) 14/11329.

BOA.Y.PRK. (Yıldız Perakende Evrakı) AZN. (Adliye ve Mezahib Nezareti Maruzatı) 3/28.

BOA.Y.PRK.ZB. (Zaptiye Nezareti Maruzatı) 36/34.

Kitap ve Makaleler

Alyot, H. (2008). *Türkiye’de zabıta, tarihi gelişim ve bugünkü durum*. (II. Baskı). Ankara: Kozan Ofset.

Arslan, B. (2008). *II. Meşrutiyet döneminde aydın vilayetinde güvenlik*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Bartın’da memurin-i zabıta aleyhinde tertip olunan bir cinayet, *Polis Mecmuası* (14 Temmuz 1916), Sayı: 72, s. 209-215

Bingöl, S. (2004). Tanzimat ilkeleri ışığında Osmanlı’da adli tababete dair notlar. *AÜDTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 23 (36), 37-65.

Ceza Kanunname-i Hümayunu, *Düstur 1/1*, Matbaa-i Amire, 1289.

Devellioğlu, F. (1986). *Osmanlıca- Türkçe ansiklopedik sözlük*. Ankara: Kurtuluş Ofset Basımevi.

Gül, A. (2013). Osmanlı taşrasında suç ve suçlular (1919 Ocak Ayı Erzincan Sancağı Örneği). *EÜHFD*, 17(1-2), 1-29

Katli cinayetleri, mahalli cürmün tetkikat-ı topografyası. *Polis Mecmuası* (14 Ocak 1917) Sayı: 84, s.486-492.

Kudüs-ü Şerif’te bir polis memurunun vazife uğrunda şehadeti. *Polis Mecmuası* (14 Eylül 1915) Sayı: 52, s.72-81.

Kurtuluş, F. (2019). *Suç cetvellerine göre II. Meşrutiyet döneminde Diyarbakır vilayetinde cinayet suçları ve failleri 1912-1917 (R.1328-1333)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.

Sönmez, A. (2005). Polis meclisinin kuruluşu ve kaldırılışı. *A.Ü.D.T.C.F. Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24 (37), 259-275.

Şen, H. (2008). Osmanlı’da hapisane mefhumu. *Osmanlı’da Asayiş Suç ve Ceza 1820. Yüzyıllar*, (N. Levy & A. Toumarkine, Der.) Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Öztop, F. (2014). *II. Meşrutiyet döneminde Aydın vilayetinde sosyal yapı ve adli vaziyet (1908-1916)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Öztop, F. & Karasu, D. (2017). Ceraim-i umumiye cetvellerine göre Kudüs Sancağında adam öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçları (R.1329, M.1913/1914), *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, (29), 205-219.

Yılmaz, İ. (2011). *20. yüzyıl başlarında Konya polis teşkilatı*. (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars

Yılmaz, İ. (2017). *Selanik polis tarihi (1876-1912)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yılmaz, İ. (2019). Osmanlı dönemi Bursa polis karakolları ve asayiş. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (1), 49-65

Yüksel, A. (2010). İki soruşturma arasında bir Osmanlı savcı muavini, *History Studies*, 2 (3), 317-331.

Zabıtamızın kıymetli bir muvaffakiyeti, parmak izi sayesinde fail-i cürmün teşhis ve derdesti, *Polis Mecmuası* (28 Kasım 1916), Sayı: 81, s.419-421.

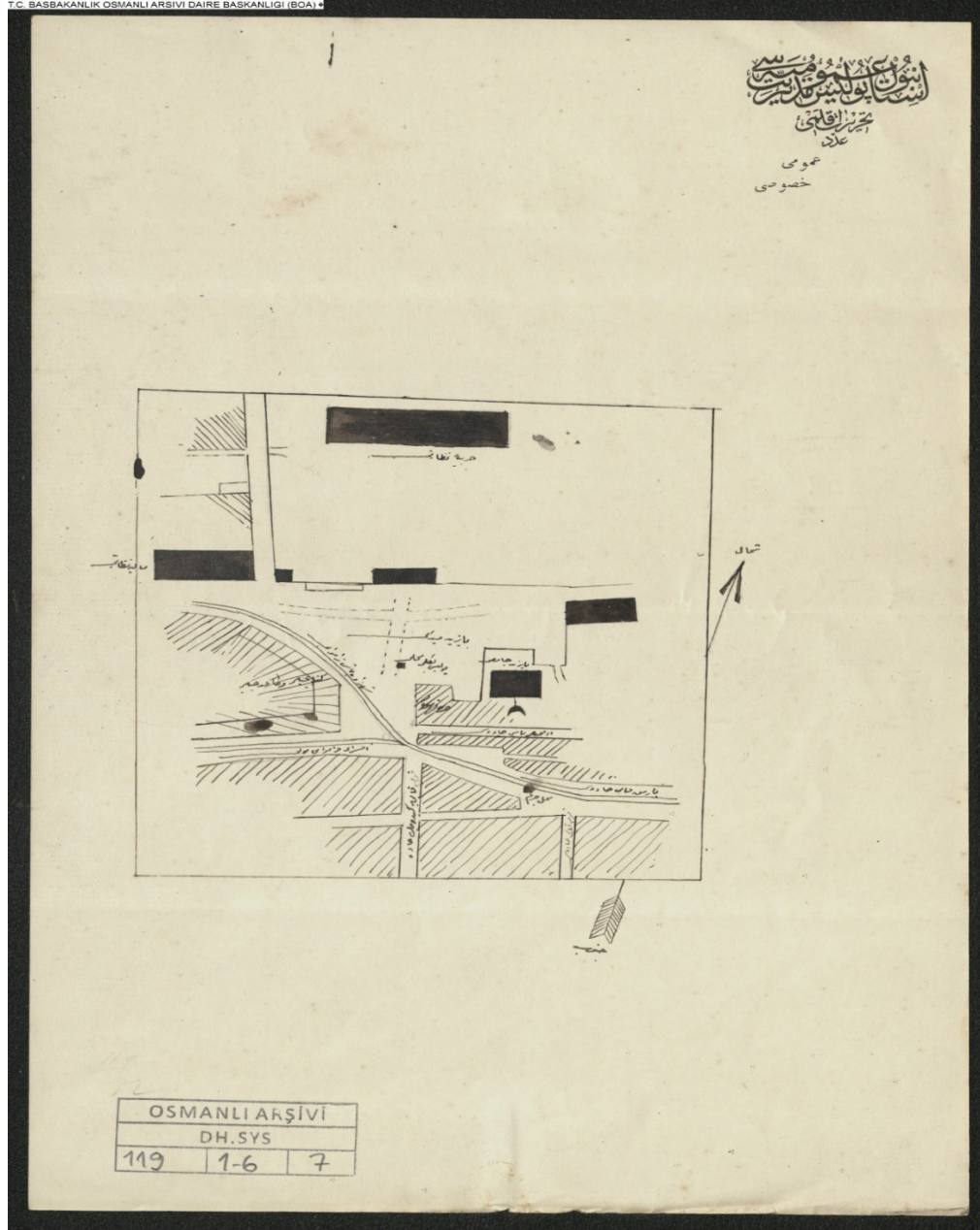
EKLER

EK 1: Kudüs'te Polis Memuru Kamil Vehbi Efendi'nin Şehit Edildiği Olay Yeri (1915).

Kaynak: (Polis Mecmuası, Sayı: 52, s. 300)

EK 2: Sadrazam Mahmut Şevket Paşa Suikastının Olay Yeri Krokisi (1913).

DH.SYS.00119.00001.6.007

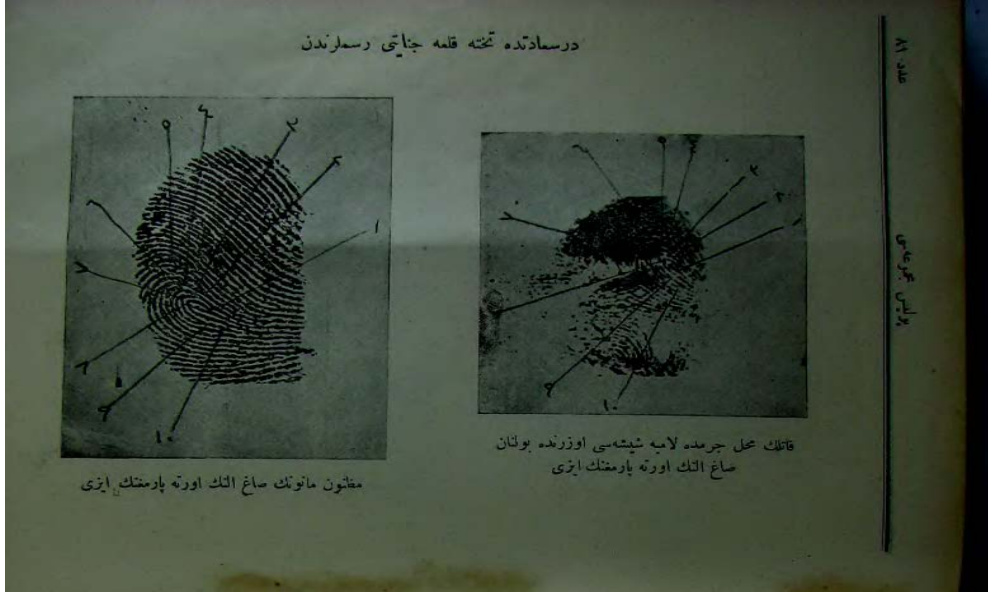
Kaynak: (BOA.DH.SYS.119/1).

EK 3: Konya'da şehit edilen Polis Memuru Abdullah Efendi'nin Otopsisini (1918).

Kaynak: (Yılmaz, 2011, s. 81).

EK 4: İstanbul'da Mirad İsimli Şahsın Öldürülmesi Olayında Olay Yerinden Alınan Sağ El Orta Parmak İzi İle Zanlının Sağ El Orta Parmak İzinin Karşılaştırılması (1916) .

Kaynak: (Polis Mecmuası, Sayı: 81, s. 420).